

Nacionalni konvent o Evropskoj uniji

Radna grupa za poglavlje 27 – Životna sredina

„Koordinacija industrijskog zagađenja i aktivnosti u sektoru voda, odgovornost operatera za nanetu štetu i rad inspekcije“

Nataša Đereg, CEKOR

April 2015. godine

Tematska sednica Radne grupe Nacionalnog konventa o Evropskoj uniji za Poglavlje 27 - Životna sredina održana je 19. februara 2015. godine pod nazivom „Koordinacija industrijskog zagađenja i aktivnosti u sektoru voda, odgovornost operatera za nanetu štetu i rad inspekcije“. Sastanak je organizovao CEKOR u saradnji sa Ekološkim pokretom Vrbasa u okviru projekta Evropskog pokreta u Srbiji „Znam kako da delujem“, koji je finansijski podržala ambasada Kraljevine Norveške u Beogradu.

Srbija je u januaru 2014. godine zvanično počela pregovore za punopravno članstvo u Evropskoj uniji, odakle proističe niz obaveza u oblasti zaštite životne sredine. Iako se uveliko radi na transpoziciji propisa, u svim podsektorima postoje brojni izazovi. U oblasti životne sredine, posebno, cilj nam je postizanje koherentnosti, stabilnosti i delotvornosti propisa. Takođe, zbog raznih pravnih i institucionalnih praznina u Republici Srbiji postoje ozbiljni problemi u sprovođenju zakona, uredbi i pravilnika, a na štetu građana i privrede, te je potrebno uspostaviti efikasan i stručan rad inspekcija. Primer zagađenosti Velikog bačkog kanala u Vrbasu je, nažalost, jedan od najdrastičnijih u Evropi. Zato je odgovornost za štetu nanetoj životnoj sredini, kao deo *Acquis*-a u oblasti životne sredine vrlo važna.

U ime CEKOR-a, Nataša Đereg je predstavila koncept rada Nacionalnog konventa o Evropskoj uniji i mogućnostima koje on kao mehanizam nudi građanima kako bi aktivnije i efikasnije uticali na rešavanje problema na lokalnom i nacionalnom nivou u oblasti zaštite životne sredine. Članove radne grupe i druge učesnike u radu sednice je pozdravio dr. Bratislav Kažić, predsednik opštine Vrbas i podsetio na neophodnost hitnog rešavanja ekološkog, zdravstvenog i ekonomskog problema koje predstavlja Veliki bački kanal.

Margareta Milosavljević, nezavisni konsultant za Direktivu Saveta 96/61/EZ od 24. septembra 1996. koja se odnosi na integrisano sprečavanje i kontrolu zagađenja (IPPC Direktivu) se u svom izlaganju osvrnula na evropske propise u oblasti industrijskog zagađenja i u sektoru voda. Ona je izrazila posebnu zabrinutost u pogledu nepoštovanja domaćeg zakonodavstva u ovoj oblasti, kao jednog od osnovnih izazova za primenu direktiva i samu aproksimaciju. Uprkos tome što je započet niz projekata u cilju remedijacije Velikog bačkog kanala, nijedan još nije rešio suštinski problem ekološkog zagađenja. Milenko Radovanov, iz JP Direkcija za izgradnju Vrbasa, Jedinica za primenu projekta izgradnje CPPOV Vrbas–Kula je predstavio do sada implementirane projekte i pozvao vlast da sa većom ozbiljnošću pristupi ovom problemu, prvenstveno kroz uspostavljanje dijaloga sa privredom koja nastavlja da zagađuje kanal.

Civilno društvo u Vrbasu je nizom akcija skrenulo pažnju na opasnosti koje prete građanima i njihovom zdravlju od stepena do kog je kanal zagađen. Uprkos zainteresovanosti građana i apelu ka lokalnim vlastima, problem sa kanalom se ne rešava. Ekološki pokret Vrbasa smatra da je jedan od osnovnih pristupa koji je ostao civilnom društvu i građanima je da se upuste u sudske postupke. Sreten Đorđević advokat sa specijalizacijom u oblasti ekološkog prava je podelio svoje iskustvo sa RB Kolubarom i naglasio koliko je ulazak u sudske procese skup za civilno društvo, ali definitivno jedan od mogućih puteva za rešavanje problema u lokalnoj zajednici.

Primena propisa zahteva da se obrati pažnja na mnoge faktore koji utiču na vodni ciklus, naročito na:

1. industrijske aktivnosti regulisane u okviru IPPC (DIE) režima i pratećih propisa
2. poljoprivredne aktivnosti, uključujući odredbe Zajedničke poljoprivredne politike koja se odnosi na dobre poljoprivredne uslove u oblasti zaštite životne sredine (unakrsna usklađenost)
3. komunalna i transportna infrastruktura, uključujući izmene obrazaca odvodnjavanja, kvalitet voda i morfologiju vodnih tokova.

Kroz diskusiju o odgovornosti za nanetu štetu, nepoštovanju propisa i osnaživanju uloge inspekcija učesnici skupa su identifikovali sledeće izazove i dali preporuke za rešavanje konkretnih problema:

I. INDUSTRIJSKO ZAGAĐENJE U SRBIJI

Industrijsko zagađenje u Srbiji je veliki problem. Krovni zakon je Zakon o integrisanom sprečavanju i kontroli zagađivanja životne sredine (IPPC zakon) iz 2004. godine čime je transponovana direktiva 96/61 EC¹, po kome se dobija integrisana dozvola koja u sebi objedinjuje dosadašnje dozvole iz raznih sektora: vodna dozvola, energetska dozvola, ispuštanja u vodu i vazduh, dozvola za upravljanje otpadom. U međuvremenu je usvojena Direktiva 2010/75 EC², skraćeno IED Direktiva, koja u sebi objedinjuje čak 7 direktiva uključujući i prethodno pomenutu IPPC direktivu 96/61 EC. Ove direktive su izuzetno stručno i finansijski zahtevne. Reč je o ulaganjima koja se penju i do milijardu evra sa tačno propisanim rokovima. Srbija u roku od 10 godina, od kada je usvojila Zakon o integrisanom sprečavanju i kontroli zagađivanja nije naterala sve operatere tj. predstavnike industrije da pribave integrisanu dozvolu, koja u sebi uključuje primenu Najboljih dostupnih tehnika (BAT, engl. *best available technologies*) tj. najefikasnijih tehnika za ostvarivanje visokog stepena zaštite životne sredine, uzimajući u obzir troškove i koristi. Po isteku ovog roka koji je bio do 2015. godine, po predlogu Vlade usvojene su izmene i dopune ovog Zakona koji produžuje rok za pribavljanje dozvola postojećim postrojenjima do 2020. godine.

Preporuke:

- Obezbediti podsticaje za industriju kako bi se ispunili ekološki zahtevi, uz istovremenu primenu mera sankcija za one koji zakon ne poštuju. Potrebno je ojačati inspeksijski rad i bolji nadzor nad sprovođenjem zakona
- Potrebno je regulisati ko može da popunjava zahteve za integrisanu dozvolu, jer zbog stručnih pitanja to ne mogu raditi advokatske kancelarije.
- Odrediti jasne kriterijume za izrađivače studija o proceni uticaja na životnu sredinu.
- S obzirom da će primena BAT biti strožija kada bude transponovana IED direktiva, tj. da će granične vrednosti emisija propisanih BAT ovima morati biti

¹ Direktiva Saveta 96/61/EZ od 24. septembra 1996. koja se odnosi na integrisano sprečavanje i kontrolu zagađenja, <http://www.eea.europa.eu/policy-documents/council-directive-96-61-ec-ippc>, ova Direktiva je zamenjena sa Direktivom Saveta 2008/1/EC o integrisanom sprečavanju i kontroli zagađenja

² Direktiva Evropskog Saveta o industrijskim emisijama 2010/75/EC, čiji rok za transpoziciju je u državama članicama EU bio 7. januar 2013. godine, <http://ec.europa.eu/environment/industry/stationary/ied/legislation.htm>

zadovoljene u okviru integrisanih dozvola, potrebno je u Zakonu o integrisanom sprečavanju i kontroli zagađenja životne sredine ("Sl. glasnik RS", br. 135/2004 i 25/2015) uneti izmene koje definišu da je primena BAT obavezujuća.

- Potrebno je što pre rešavati industrijske crne tačke, tj. pitanje istorijskog industrijskog zagađenja, posebno za firme u restruktuiranju koje nisu u stanju da plate rešavanje ovog problema, tako što će država da snosi deo troškova (Samo u nekadašnjim postrojenjima Prve iskre iz Bariča utvrđeno je da ima više od 500 tona opasnog otpada za čije je zbrinjavanje potrebno preko milion evra).
- Evropska Direktiva o šteti nanetoj životnoj sredini koja se priprema da se implementira u zakon u Srbiji neće rešiti gore navedene probleme, te je neophodno da država i industrija iznađu rešenja za rešavanje zaostalog istorijskog zagađenja. U ovaj proces je neophodno da se uključi i civilno društvo. Sve ovo je potrebno imati na umu prilikom izrade novih ekonomskih instrumenata u oblasti zaštite životne sredine.
- Potrebno je povećati ljudske resurse i obezbediti više edukacije i međusobne komunikacije između donosioca odluka, lokalnih samouprava, predstavnika industrije i civilnog društva kako bi zajednički iskomunicirali obaveza industrijskih operatera da pripreme planove za primenu standarda, uključujući precizne korake, rokove i finansijska sredstva neophodna za ostvarivanje ciljeva.

II. PRIMER VRBASA I ZAGAĐENOG VELIKOG BAČKOG KANALA

Preporuke:

- Potrebno je motivisati građane i predstavnike industrije da se priključe na Centralno postrojenje za prečišćavanje otpadnih voda u Vrbasu što pre, jer predstoji testiranje opreme i potrebno je obezbediti minimum uslova za dovoljnu količinu otpadnih voda. To će biti problem i za rad postrojenja jednog dana. Ovo je potrebno rešiti i iz razloga da bi EU mogla da traži nazad sredstva koja je uložila u ovaj projekat.
- Potrebno je edukovati građane kako bi shvatili razloge povećanja cene za prečišćavanje voda i koristi od toga, kako po životnu sredinu tako i po njihovo zdravlje.
- Potreban je češći monitoring, bolji rad inspekcije i sankcije za ispuštanje zagađenih voda u površinske vode.
- Neodrživo je stanje da Vode Vojvodine ili Pokrajinski Fond za vode prosperiraju od naknada koje zagađivači uplaćuju. Ovakvim rešenjem staratelj Velikog bačkog kanala - Vode Vojvodine nije motivisan da aktivno radi na trajnom rešavanju ovog problema, već podstiče zagađivanje životne sredine. Potrebno je obezbediti bolji uvid u trošenja ovih sredstava, kako bi se utvrdilo da li se ta sredstva nenamenski troše, tj. da li se vraćaju na područja gde je stanovništvo ugroženo.
- Uraditi sveobuhvatnu studiju o uticaju zagađenja na životnu sredinu i zdravlje ljudi - proceniti postojeće stanje na Velikom bačkom kanalu (2015. godina), naročito na istorijski najzagađenijim deonicama. Država je to već morala uraditi, preko nadležnih institucija. Ovo je posebno bitno zbog toga što postoje indicije o velikoj učestalosti kancerogenih oboljenja kod ljudi koji žive uz kanal. S druge strane, potrebno je osigurati da oni koji budu izašli u javnost sa istinitim informacijama da postoji veza između zagađenosti kanala i ugroženog zdravlja ljudi budu podržani i zaštićeni.
- Uraditi sve što je moguće da se spreči sprega staratelj-inspekcija-ovlašćena laboratorija i pojava korupcije kod vršenja uzorkovanja kod akcidentnih situacija.

- Obavezati da inspeksijska kontrola po prijavama uvek podrazumeva i uzimanje uzorka sa terena, a ne usmeno priznanje od zagađivača da je zagađivao i koliko.

III. PRAVNA ZAŠTITA

- **Naknada šteta i odgovornosti za štetu u životnoj sredini, građansko pravni i krivično pravni elementi odgovornosti za posledice u životnoj sredini**

Preporuke:

- Povećati svest u društvu i civilnom sektoru o tome da je najskuplje odlagati rešavanje prethodno iznetih problema, i da će ta cena biti sve veća i veća ukoliko se na vreme javnost, a posebno zainteresovana i stručna javnost, ne uključi u postupke u kojima će odlučno uticati na sprečavanje zagađenja, umanjenje zagađenja, poboljšanje životne sredine i zdravlja građana.
- Promeniti Zakon o sudskim taksama, da sve strane u postupku/sporu imaju jednake troškove sudskog postupka. Na ovo upućuje iskustvo advokata u oblasti zaštite životne sredine. Ovu preporuku proslediti i radnim grupama Nacionalnog konventa o Evropskoj uniji koje se bave pravosuđem i ljudskim pravima.
- Ukoliko neko hoće da podnese tužbu protiv zagađivača, preporuka je da dokažete da je reč o opasnoj stvari, odnosno opasnoj delatnosti, jer tada je teret dokazivanja na drugoj strani, koja i predlaže i plaća veštačenja.
- Ne očekivati mnogo od buduće Direktive EU o odgovornosti za štetu nanetoj životnoj sredini, jer se ova Direktiva ne odnosi na prava fizičkih lica da potražuju štetu po toj direktivi.
- Obratiti pažnju na to da se u Srbiji na nenormalan način primenjuje „*ne bis in idem*“, tj. da su zloupotrebe nenormalne i neverovatne. Ako je neko lice oglašeno krivim u prekršajnom postupku, za taj isti događaj više ne može da mu se sudi ni u jednom drugom postupku.
- Potrebno je inicirati što više krivičnih postupaka protiv zagađivača za krivično delo uništenja životne sredine, tj. izazivanje opšte opasnosti, i pratiti te slučajeve u celom sudskom postupku i medijski izveštavati o ishodu.